

Ștefan OPREA

Umbrele Estului rălbat

Din grupul de dramaturgi basarabeni, pe care, în ultimele două decenii, i-am urmărit prin lecturi și spectacole, se detașează – cel puțin în percepția mea – Constantin Cheianu, scriitor împătimit de teatru și devotat teatrului atât prin demersuri practice, cât și, mai ales, prin scrierile sale destinate scenei. L-am cunoscut în 1988, la Festivalul „Ion Druță” de la Chișinău, și l-am simțit de la început vibrant și pansiv fără ostentație, învăluit de o modestie demnă și distinsă și de o nemulțumire bine temperată – calități umane în care se ghiceau germeii unei inevitabile izbucniri în planul creației. Ceea ce s-a și petrecut în perioada imediat următoare. Împreună cu regizorul Sandu Vasilache a fondat, în 1993, Teatrul de Buzunar pentru scena căruia a realizat o valoroasă dramatizare după romanul epistolar *Legături primejdioase* de Choderlos de Laclos – spectacol remarcabil (regia Sandu Vasilache), prezentat la una dintre edițiile Festivalului Național de la București. Au urmat alte dramatizări, la fel de bune, după Gabriel Garcia Marquez (*Un veac de singurătate*) și Lev Tolstoi (*Anna Karenina*) montate la Teatrul Național „Mihai Eminescu” din Chișinău. Mâna dramaturgului era deja formată, experiența scrisului pentru scenă determinându-l să treacă la creații originale. Scrie piesa *Noi*, reprezentată la Teatrul „Luceafărul” din Chișinău (1995), apoi *Paganini*, *Plasatoarele* și *Luministul* – toate distinse cu premii de creație –, iar *Achitarea lui Salieri* fiind transmisă de Radio București în 1998.

Pe scena Teatrului Național din Iași dramaturgul ajunge acum, în 2009, pentru prima dată, propunând trupei de aici premiera absolută a unui text cu valențe de teatru documentar, *Made in Est*. Nu știu în ce măsură publicul larg reținuse numele lui Constantin Cheianu din dramatizările mai sus-menționate – toate prezentate pe această scenă, în turnee, de teatrele din Chișinău; judecând după interesul și buna primire arătate de acest public recente premiere, s-ar putea să-l fi reținut, deși el stătea în umbra marilor nume ale autorilor originari.

Așadar, interes și bună primire, arătate autorului și, desigur, și regizorului Claudiu Goga, cel care, nu de mult, obținuse aici succes cu *Audiția*.

Ziceam mai sus – și nu sunt primul care zice – că *Made in Est* este un text de teatru documentar. A spus-o autorul însuși în caietul de sală: „Este o piesă-document, nu am inventat nimic, toate personajele și poveștile lor sunt absolut reale”. Iar la finalul textului, o Notă a autorului face și mai amănunțite precizări: „Cu vreo doi ani în urmă, presa din Chișinău relatează cazul șocant al unui medic de la Spitalul de Urgență, care nu a dorit să acorde îngrijire unui tânăr, adus după un accident rutier, pe motiv că acesta nu avea asupra sa polița de asigurare medicală și nici bani. Tânărul a murit. El s-a dovedit a fi chiar fiul medicului în cauză. Acest caz mi-a servit drept punct de plecare atunci când am început să scriu textul de față, bazat în totalitate pe fapte reale. Informațiile mi-au fost furnizate de către instituții precum Transparency International Moldova, Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției, Centrul de Investigații Jurnalistice, precum și de numeroase persoane particulare...”

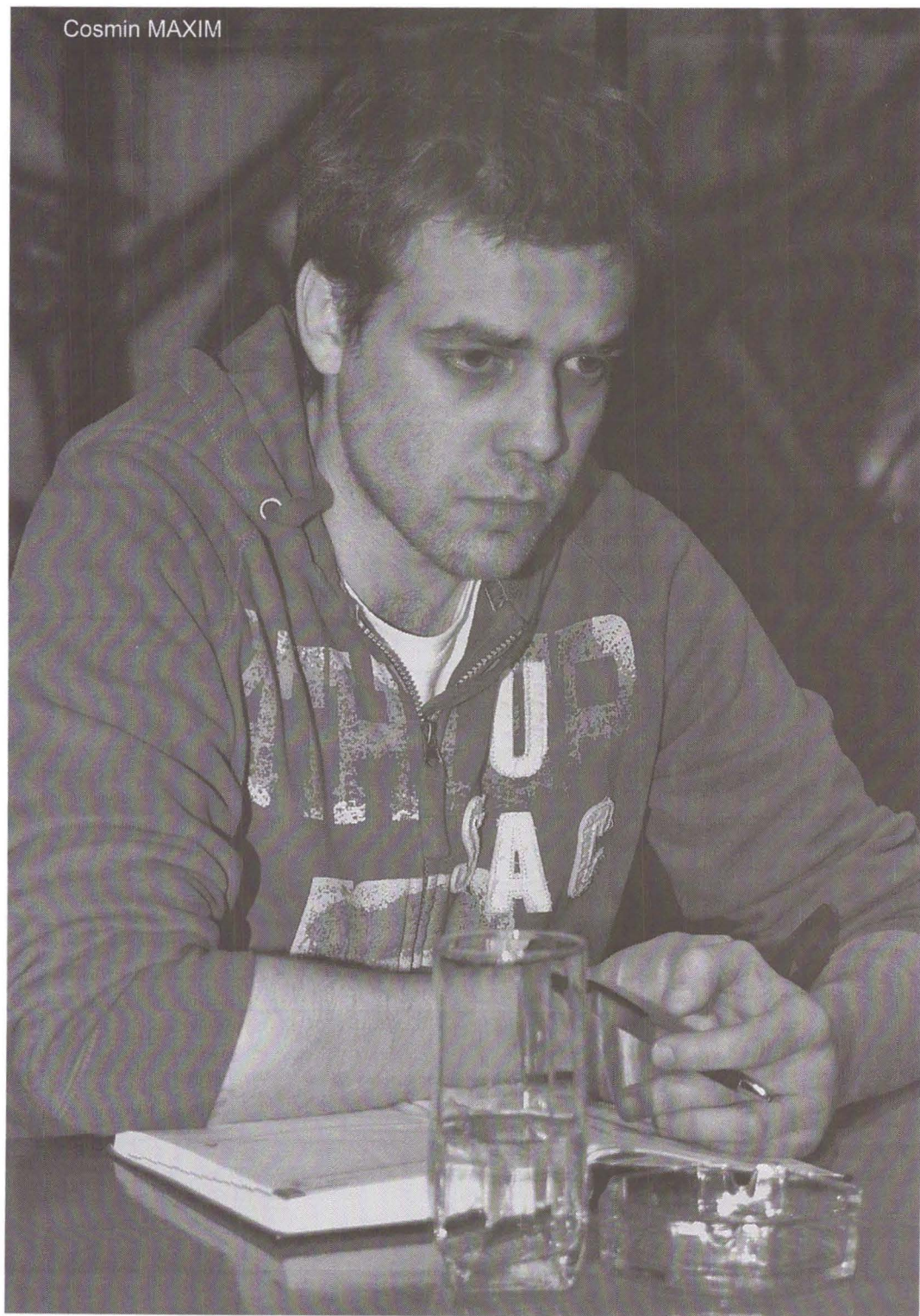
Nici urmă de ficțiune, deci, ci cruda realitate adusă pe scenă. Dramaturgul nu se rezumă la cazul menționat mai sus, ci adună și alte fapte de aceeași gravitate

În plan civic și moral (un decan care vinde examene, un Institut de cercetări care îi elimină pe cercetătorii cinstiți, un tribunal care sfidează adevărul și dreptatea, un serviciu de pașapoarte unde nimic nu se rezolvă fără mită, etc.). Actualitatea absolută este prima tresă valorică a textului. Corupția care ne sufocă și ne umilește, birocratia monstruoasă care înlesnește corupția, decăderea din profesie a unor profesioniști implicați în nodurile vitale ale societății – acestea sunt tarele unei societăți pe care dramaturgul le dezvăluie fără menajamente. Dar faptul că le dezvăluie nu-i cel mai important, căci spectatorul le știe, le cunoaște foarte bine. Constantin Cheianu vrea să determine o atitudine față de ele, vrea să ne trezească din amorie, se adresează conștiinței civice, biciuind-o: „*Voi nu vedeți încotro mergem? / Voi nu vedeți încotro ne ducem? / Voi nu vedeți că intrăm în rahat? / Voi nu vedeți că deja am intrat? / Voi nu vedeți?! / Cupa răbdării, oare, nu a ajuns plină? / Cât o să mai țină, cât o să mai țină?!*”

A doua tresă valorică e coeficientul de teatralitate pe care dramaturgul îl descoperă în realitatea investigată și izbutește să-l infuzeze textului. O teatralitate a cotidianului, pe care regizorul o amplifică prin demersul său. Spectacolul reactualizează unele procedee ale teatrului brechtian al reprezentării în care promova un raport condiționat între sentimente și rațiune; e tocmai cum zicea Brecht: „Sentimentele ne împing spre cea mai înaltă încordare a rațiunii, iar rațiunea limpezește sentimentele noastre”. Ca și înaintașul său – doar în alte proporții –, Claudiu Goga realizează un echilibru între viață și joc, iar actorii evoluează cu o anume distanțare față de faptele și personajele interpretate, tot ei comentându-le în ritm de *rap* și luând atitudine față de ele. Dramaturgul propusese ca un grup *rap* să se afle permanent în scenă și să comenteze, dar regizorul îi folosește, în acest scop, chiar pe actori din distribuție, obținând acel atât de brechtian *Verfremdungseffekt* care, în cazul acestui spectacol, devine organic. Iar inserțiile textuale, pe care regizorul german le scria pe pânză, apar aici pe monitoare puternic luminate, devenind elemente active ale unei scenografii bine gândite, participative.

Din distribuție am apreciat evoluția lui Octavian Jighirgiu în rolul cinicului decan-afacerist; a lui Teodor Corban – un medic adevărat monument al nepăsării criminale și al disprețului față de viața celorlalți –; a Pușei Darie, Georgetei Burdujan și a lui Doru Aftanasiu. Rolul principal însă, cel al tânărului Vlad, fost Volodea, i-a revenit lui Cosmin Maxim, actor cu bune prestații scenice în ultima perioadă (a și fost distins cu Premiul de interpretare la recentul Festival de la Piatra Neamț pentru rolul din *With a Little Help from my Friends*). Personajul său, liant al întregii desfășurări dramatice, implicat în majoritatea nodurilor conflictuale ale spectacolului și în relațiile cu toate celelalte personaje, este în aceeași măsură făptaș și victimă a faptelor sale și ale celorlalți. El învață cinismul comportărilor de la ceilalți, dar, în același timp, îi privește pe toți cu un ochi dacă nu critic, cel puțin ironic. Această privire ironică, prin care actorul lasă să se întrevadă un discret fond de posibilă puritate a personajului, supusă, din păcate, alterării permanente sub bombardamentul comportamentelor celorlalți, este contribuția subtilă a actorului la nuanțarea dramatică a personajului. Vlad al său pare a vrea să spună: eu aș putea fi un băiat bun, dar lumea în care trăiesc nu mă lasă să fiu. Judecând din acest unghi moartea lui din final (tocmai a lui, care sugerase raza de speranță că această lume ar mai avea o șansă de schimbare), credeam că și-a provocat el însuși accidental rutier într-un moment de criză de conștiință, de disperare – ceea ce ar fi conferit deznoământului un fior tragic într-un totul justificat și ar fi urcat concluzia debaterii într-un plan superior, mai conform cu condiția tragediei moderne. Ni se dezvăluie însă adevărul că accidentul a fost pus la cale de altcineva, de o forță ocultă doritoare

Cosmin MAXIM

Pușa DARIE, Teodor CORBAN, Georgeta BURDUJAN, Cosmin MAXIM și Diana ROMAN

să elimine orice germene al unei eventuale schimbări a acestei lumi ticăloase. Deși logic motivat de antecedentele conflictuale, în sensul menținerii dezbaterii în cotidian și în terestru, acest recurs final al regizorului diminuează semnificațiile posibile ale spectacolului.

Dacă personajele acestui spectacol nu au o evoluție propriu-zisă, ele ieșind din scenă, în final, cu aceleași caractere cu care intraseră, Vlad este o excepție. Dar nu singura. Interesant, din această perspectivă, este și Andrei. Dat afară din slujbă pentru că e cinstit, are naivitatea să creadă că justiția îl va repune în drepturi. Când însă ajunge la convingerea că așa ceva nu se poate întâmpla în lumea în care trăiește, el se smulge din propria-i naivitate, renunță la mărunta lui speranță și devine un posibil apărător al dreptății: „Acum nici nu mai am nevoie să fiu restabilit în serviciu... Acum am nevoie numai de dreptate... numai de dreptate... numai de dreptate”. Păstrând proporțiile, parcă auzim vocea lui Gelu Ruscanu! Constantin Pușcașu îi conferă lui Andrei un dramatism temperat și convingător. Andrei rămâne, în final, singur, dar ferm, un fel de mini-Béranger, poate mai utopic decât cel de altădată.

Teatrul Național „Vasile Alecsandri”, Iași – Made in Est / Volodea, Volodea... de Constantin Cheianu. Regia: Claudiu Goga. Decoruri: Ștefan Caragiu. Costume: Axenti Marfa. Muzica: Constantin Lucian Turcanu. Video: Alexandru Condurache. Mișcare scenică: Alice Șfaițer. Cu: Cosmin Maxim (Vlad Șaptefrați), Teodor Corban (Petr Șaptefrați), Octavian Jighirgiu (Decanul), Constantin Pușcașu (Andrei), Radu Ghilaș (Sandu), Pușa Darie (Maria Șaptefrați), Călin Chirilă (Stas), Doru Aftanasiu (Necunoscutul), Georgeta Burdujan (Doamna Directoare), Diana Roman (Cristina Șaptefrați), Dumitru Năstrușnicu (Bărbatul), Irina Răduțu-Codreanu (Aliona), Diana Chirilă (Medicul tânăr). Data premierei: 17 ianuarie 2009.